

Usmysleli jsme si z iniciativy Městské galerie Litomyšl, jmenovitě její ředitelky Martiny Zuzanákové, že budeme sledovat příběhy kapličky, kostela a klášterního kostela či celého komplexu. Tentokrát jsme se zastavili nad [kapličkou v Sobětuchách](#) a obecně nad vyzněním takové sakrální stavby v krajině. Hosty byli architekt Kamil Měrka a P. Jiří Heblt, v době stavby tohoto objektu správce farnosti v Chrudimi.

Boží muka, kaplička a nebo zastavení?

Zcela jistě se Boží muka, kapličky a nebo zastavení objevovaly v místech, kde s malou sakrální stavbou souvisel nějaký příběh. A lidé byli naučeni tyto příběhy nějak zhmotnit, dát jim obraz a podobu. Někde v pozadí toho všeho je jistě pohanské využití kmenů či kamenů jako sídla, zbytnění božské přítomnosti. Něco takového známe i z biblických textů a ne vždycky negativně. Vzpomeňte na terebintové keře: Mojžíšův, co hoří, Elijášův, co pod ním odpočívá. Známe Gedeonův dub a jeho obětiště a setkání s poslem Hospodinovým. A podobně. Také v naší krajině známe smírčí kříže či kameny, za nimiž je hluboký příběh odpuštění, přijetí viny a konce krevní msty.

Boží muka jsou svébytným připomenutím Kristova utrpení, většinou jsou sloupem, dřikem sloupu, symbolizujícího místo, kde byl náš Pán uvázán k bičování. Bylo to místo k rozjímání, k poslednímu vyrovnání – to v případě odsouzence cestou na šibenici. Taková Boží muka nemusela mít žádné figurální doplnění. Prostě sloup, někdy se znamením kříže na důležitém místě. Někdy prožily takové objekty velkou proměnu, ten příběh je dovedl od hraničních kamenů, hrobů poutníků bez domova, domovních, panských či městských znamení, a dokonce i pranýřů a šibenic až k Božím mukám. Vždy je tu důležitý příběh, který stojí za to, aby se hledal – pokud to jde.

Doplnění o figuru ještě blíže specifikovalo účel. Doplnění o figuru zbičovaného Krista, často sedícího – Ecce Homo – mělo výchovný charakter. Doplnění o sochu sv. Rocha z Božích muk dělalo morový sloup prosbou o ochranu či s vděčností za zdraví. Socha P. Marie dělala z Božích muk Mariánský sloup související s nějakým zjevením či vyslyšenými modlitbami. Kaplice na sloupu, jakási lucerna, byla místem pro rozsvěcení pamětného světla.

Kaplička už s příběhem spojila bohoslužbu. Nežídka je v kapličce, v prostém stavení širšího sloupu se stříškou v nice oltářík, někdy kámen, který slouží jako práh a klekátka a posléz se vyvinul v podstavec. Nezbytný křížek, někdy socha stojí nad oltáříkem. Vzácně i zvonice se zvonkem. Taková kaplička, jako místo v krajině, mohla být spojena s poustevnou, čímž nebyl příběh ukončen sakrálním objektem, ale probíhal v příbězích lidí, kteří se setkávali na kus řeči a na radu s poustevníkem.

To je blízké i evangelíkům. Ti měli kamenné kazatelny v lesích, často prosté, neoznačené kameny, které měly význam v bohoslužbě. Známá je zpívající lípa v Telecím, která nese jistou zdrženlivou úctu dodnes, totiž ještě dnes se u ní konají bohoslužby. Hus kázával pod lipami, jak říká tradice... A tak se oklikou vrací i do protestantského života jistá forma památného místa k zastavení, k bohoslužbě. Zvláště v místě velkých tradic – třeba na Vysočině, kde se takovým monumentem stává už samotný toleranční kostel.

Zastavení pak patří ke křížovým cestám. Na pohled nepříliš rozdílné od kapličky či v chudším provedení od Božích muk připevněných na stromě. Jisté je, že se takové zastavení stává součástí výpravného příběhu Kristova utrpení, podle něhož se putuje k nějakému poutnímu místu. Je to tedy příběh moderovaný.

Po roce 1835 se takové církevní památky na základě církevního nařízení sepsaly a sečetly. Musely mít nejen církevní svěcení, ale i fundátora, který se za takovou sakrální památku zaručil – tedy příběh nebyl dobrovolný, ale opět – jiným způsobem – moderovaný. Nesporně přinesl i do církevní pokladny nějaké peníze, čímž se stal příběh i tak trochu nuceným.

Poválečná léta minulého století zase uvedla všechny takové stavby do zapomnění. Některé kříže či některá Boží muka zanikly, protože se při kolektivizaci zemědělství v krajině nehodily a překážely. Zatímco jsme do té doby byli evropsky pružní, stali jsme se vyhraněně národním státem a socialistická budoucnost tedy cíleně ničila vše německé či obecně cizí.

Dnes jsme na cestě do Evropy, kde ještě stále mentálně nejsme. Proto se vracejí příběhy a tím i některé objekty na svá místa. Zvláště v našem okolí, na Litomyšlsku a Svitavsku se obnovovaly německé kaple ve Vysokém lese, jež byly provázány s německými rodinami a jejich příběhy.

Jaký je váš příběh a jak se propisuje do vašeho domu, do vaší zahrady, do krajiny a do obce? Pokud se vydáte na sváteční procházku, zkuste číst krajinu ještě jinak – i s jejími zastaveními.

Boží muka / Fráňa Šrámek
Nad hříšnými peřinami luk
košilátý oblak pluje,
zdvižený prst božích muk
přísně za ním ukazuje:

Zase jeden a krom záletů
na jiné to myslí stěží.
Větrem být, je z nebe zmetu.
Já musím stát. Proč oni běží?

Připutují a hned z luk
vstříc jim širá náruč duje.
A tu u mne, u těch božích muk
každý se jen pokřičuje.

(Nechal jsem se v některých bodech svého psaní inspirovat nejenom Fráňou Šrámekem. Pomocí mi byla také bakalářská práce Karolíny Strnadové ze Západočeské univerzity v Plzni, fakulty pedagogické, z katedry historie, 2012)